

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΕ'

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι πρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ
1 Ἰαννουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἑτησία. — Γραφεῖον τῆς Διοικήσεως: Ὀδὸς Ἀγγέλιμου 9

20 Μαρτίου 1883.

Μεσαιωνικὸς βίος ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Α'

Ἡ τιμοκρατία (τιμαριωτισμός). Ἡ πατρωνυμική κατάληξις τῶν Πελοποννησίων πολυὺς. Μανειᾶται, Τσάκωνες, Μαρδαῖται, Στραβιώται. Ἑλλαδικοὶ καὶ Βυζαντινοί. Τὰ δημοτικὰ ῥήματα.

Ἐδημοσιεύθη καὶ ὁ τέταρτος τόμος τῆς γνωστῆς συλλογῆς τοῦ κ. Σάθας (*Monumenta historiae Hellenicae*) περιέχων τοὺς νόμους καὶ τὰ προνόμια τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων (1337—1582). Εἰς διαφώτισιν τῶν ἐγγράφων τούτων προτάσσεται μακρὰ γαλλικὴ εἰσαγωγή, ἥτις διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐξεταζομένων ζητημάτων, καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν νῦν πρῶτον ἐξαγομένων ἱστορικῶν πορισμάτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθὴς ἀποκάλυψις τοῦ μεσαιωνικοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου ἔθνους.

Τὸν βίον τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων δὲν διέπει ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα, διότι ἐν ἄλλαις μὲν ἐπικρατοῦσι καθραὶ δημοκρατικαὶ ἰδέαι, ἐν ἄλλαις ἢ ὀλιγαρχία, καὶ ἐν ἄλλαις ἢ τιμοκρατία, ἥτοι ὁ λεγόμενος τιμαριωτισμός, ὅστις οὔτε ὑπὸ τῶν Φράγκων, οὔτε ὑπ' αὐτῶν τῶν Βυζαντινῶν εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Περὶ τῶν ἄλλων κοινοτικῶν πολιτευμάτων θέλομεν ὀμιλήσει προσεχῶς, νῦν δὲ ἀνακεφαλαιοῦμεν τὰ περὶ τοῦ τιμαριωτικοῦ συστήματος συμπεράσματα τοῦ ἱστορικοῦ.

Ὅπου ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐπεκράτησε τὸ Δωρικὸν στοιχεῖον, ἢ τιμοκρατία ἐξακολοθεῖ ἰσχύουσα καὶ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, ὡς ἐν Λακωνίᾳ, Κρήτῃ καὶ ἄλλαχοῦ. Τὸ αὐτὸ σύστημα ἐπικρατεῖ ἔτι ἀπαραμείωτον ἐν Ἀλβανίᾳ, μέχρι δὲ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ παρὰ τοῖς Μαλειάταις, τοῖς κοινότερον λεγομένοις Μανειάταις¹. Ἐν Κερκύρᾳ τὸ ὀλιγαρχικὸν πολιτεῦμα, μετατραπὲν ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ εἰς τιμαριωτικὸν, ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ

μετὰ πεισμονῆς καὶ παρεκτροπῶν, ἀναπολοῦσάν τας αἰματηρὰς σκηναῶς, αἵτινες ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ διεδραματίσθησαν ἐν τῇ ἐκρήξει τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ εἰς τοὺς Κερκυραίους δουλοπαροίκους ὑπὸ τοῦ Χωνιάτου ἀπονεμόμενον ἐπώνυμον *Γυμνοὶ* ὑπενημιφίζει τοὺς παλαιούς *Γυμνοπόδας*. Ἡ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας καταργηθεῖσα Κερκυραϊκὴ τιμοκρατία, ἐπαναλαβοῦσα τὴν ἐξουσίαν, ἐπισήμως διεκήρυξεν ὅτι κατ' οὐδὲν ἐνόει νὰ προδώσῃ τὴν παλαιὰν αὐτῆς σημαίαν, ἀλλ' ὅτι θέλει μέχρις ἐσχάτων προμαχήσει τῶν πρηνομιῶν ἀπειλουμένων ὑπὸ τῆς κοινοκτημοσύνης καὶ τῆς ὀλοκρατίας. Ὁ τιμαριωτικὸς ὅρος Ἀναγραφή ἐν τῇ σημασίᾳ στατιστικῆς τιμαρίου καὶ δουλοπαροίκων, ὁ ἐξ Ἐπτανήσου εἰς τὴν Βενετιάν εἰσαχθεὶς, ἀποδεικνύει ὅτι ἢ ἐν Κερκύρᾳ τιμοκρατία ἔχει πολὺ παλαιότεραν τὴν ἀρχὴν ἢ ἀπὸ τῶν σταυροφορικῶν χρόνων, ὡς ἐπιστεύθη.

Ὁ τιμαριωτικὸς βίος τῶν Κρητῶν, Ἀλβανῶν καὶ Μανειατῶν παρουσιάζει τοιαύτην ὁμοιότητα, ὥστε ἂν ἡ ἱστορία ἐμνημόνευεν εἰσβολὴν τινα Ἑπειρωτῶν καὶ εἰς Κρήτην, εὐλόγως θὰ ἐξηγεῖτο ἢ κοινότης τῶν ἐθνῶν καὶ ἐθίμων τῶν τριῶν τούτων λαῶν ὡς φυσικὴ συνέπεια τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος. Ἐξ ἐναντίας ὅμως βλέπομεν Κρητικὰς ἀποικίας ἐν Μακεδονίᾳ, τοὺς δὲ Λάκωνας διεσπαρμένους ἀνὰ τὴν Ἑπειρον, Θεσσαλίαν, Ἀκαρνανίαν, Κέρκυραν καὶ ἰδίᾳ ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἄλλην Πελοπόννησον.

Πρὸς διάκρισιν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιμιξίας τῶν λαῶν τούτων ὁ κ. Σάθας, θεωρῶν σπουδαιοτάτην τὴν ἀνάλυσιν, ἢ μᾶλλον τὴν ἀνατομίαν τῶν πατρωνυμικῶν ὀνομάτων, ἔλαβε τὴν ὑπομονὴν νὰ ἐξετάσῃ ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπισημῶν ἐκλογικῶν καταλόγων. Τὰ ὀνόματα ταῦτα, συμποσοῦμενα εἰς ἀρκετὰς μυριάδας, ἀποδεικνύουσι τρανότατα ὅτι πλὴν εὐαρίθμων Βλάχων καὶ Ἀλβανῶν, οὐδεὶς ἕτερος λαὸς εἰσηλθέποτε καὶ ἐγκατέστη ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἀναγραφή τῶν πατρωνυμικῶν καταλήξων ἀπάσης τῆς Πελοποννήσου εἶναι περιεργωτάτη.

Ἐπὶ 177,174 Πελοποννησίων ἐκλογέων οἱ 44,501 φέρουσι τὴν κατάληξιν πολυὺς. Τὸ πολυὺς τοῦτο δυνάτον νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ

1 Οἱ Μανειᾶται ὀνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ τῶν ἀκρωτηρίων ἐν οἷς κατοικοῦν ὡς γνωστὸν πλὴν τῆς παλαιᾶς *Μαλέας ἄγρας*, καὶ τὸ Ταίναρον καλεῖται ἐν τῷ μεσαιῶνι *Μάλεια*.

ἐλληνικοῦ *pulus*, ἢ τοῦ λατινικοῦ *pulus*, διότι ἀμφότεραι αἱ λέξεις αὐταὶ σημαίνουν, ὡς ὁ Πελοποννησιακὸς πούλος, τὸν υἱὸν ἐπειδὴ ὁμοῦς οὐδὲν παλαιὸν ὄνομα φέρει τοιαύτην κατάληξιν, ὁ ἱστορικὸς θεωρεῖ τὸ πούλος τοῦτο ὡς Γετοθρακικὴν κατάληξιν, ἀφοῦ ἐπιπολάζει εἰς παλαιὰ Γετοθρακικὰ ὀνόματα, ὡς Ρησκούπορις, Γυπαίπυρις, Μουκάπορις, Δερζίπουρος, Ρασκόπουρις· γνωστὸν δὲ ὅτι οἱ Σφρακτικοὶ Κρήτες προφέρουσι τὸ Πελοποννησιακὸν πούλος, πούρος, ὡς ἀρχοντόπουρον. Οἱ Γετοθρακες, ὄντες ὁμοθεεῖς καὶ ὁμόγλωσσοι πρὸς τοὺς Δάκκας, ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τῶν σημερινῶν Βλάχων. Οἱ Βυζαντινοὶ ἀπεκάλουν αὐτοὺς Σκλαβίους, τὸ δὲ λατινικὸν τοῦτο ὄνομα οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τοὺς σημερινούς Σλάβους, διότι οἱ Σκλαβίνοι κατόικουν τὴν Μυσίαν καὶ Θράκην πολὺ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Σλάβων ἐν τῇ ἱστορικῇ σκηνῇ.

Ἄλλ' ἂν ἡ κατάληξις πούλος ἐπιπολάζη ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἐν τῇ σημερινῇ Μάνῃ εἶνε σχεδὸν ἄγνωστος. Ἐπὶ 11,637 Μανειατῶν ἐκλογέων ἀπαντῶσιν 105 μόνον ὀνόματα καταλήγοντα εἰς πούλος, ὡς δ' ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος δηλοῦται, πάντες οὗτοι ἐγκατέστησαν πρὸ μικροῦ ἐν ταῖς κυριωτέραις τῆς Μάνης κόμαις. Τὰ Μανειατικὰ ὀνόματα φέρουσι δύο ἰδίως καταλήξεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν, *άκος*, ἰδιάζει εἰς τοὺς πρὸς τὸν Λακωνικὸν κόλπον ἐστραμμένους, ἡ δὲ ἕτέρα *έας*, εἰς τοὺς παρὰ τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον οἰκοῦντας. Ἐπὶ 7377 πατρωνυμικῶν ὀνομάτων ἐκλογέων τῶν δήμων Γυθείου, Μαλεβρίου, Καρουπόλεως, Κολοκυθίου, Λαγείας, Μέσης καὶ Οἰτύλου, τὰ 4,513 καταλήγουσιν εἰς *άκος*. Ἐπὶ 5651 ἐκλογέων τῶν δήμων Λευκτροῦ, Καρδαμύλης καὶ Ἀβίας, οἱ 3496 φέρουσι τὴν κατάληξιν *έας*. Ἐν Λεύκτρῳ ἀπαντῶσι καὶ 302 ὀνόματα καταλήγοντα εἰς *άκος*. Ἐκ τῆς ἀναγραφῆς ταύτης ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ κατάληξις *άκος* ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς Μανειάταις, ὡς ἡ *άκης* παρὰ τοῖς Κρησὶ, καὶ ἡ *άτος* παρὰ τοῖς Κεφαλλῆσιν. Ἐπὶ 23737 ἐκλογέων τῆς νήσου Κεφαλληνίας οἱ 7391 φέρουσι τὴν κατάληξιν ταύτην.

Ἡ κατάληξις *άκος* εἶνε παλαιὰ Λακωνικὴ, διότι συνηθέστατα ἀπαντᾷ καὶ εἰς ὀνόματα παλαιῶν Σπαρτιατῶν, ὡς Δεινάκων, Εὐδαιμάκων, Ξενάκων, Πασάκων, Φυλάκων καὶ τὸ *έας* δὲ ἀπαντᾷ εἰς παλαιὰ Λακωνικὰ ὀνόματα, ὡς Δημέας, Ἀριστέας, Καλλέας, Σωτέας, Φιλέας, Ἀγέας.

Τελευταῖον ὄριον τῶν Μανειατικῶν καταλήξεων εἶνε πρὸς ἄρκτον ὁ Σπαρτιατικὸς δῆμος τῶν Γερονθρῶν, καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὁ Ἀσωπὸς τῆς Τσακωνίας. Οἱ σημερινοὶ Μανειαῖται ἀποκαλοῦντες *Βλάχους* πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς πέραν τοῦ Ταυγέτου οἰκοῦντας Πελοποννησίους,

διατηροῦσι τὴν ἀνάμνησιν τῆς προσημειωθείσης Γετοθρακικῆς εἰσβολῆς. Ἡ ἐκ Μονεμβασίας καὶ Κυνοῦρίας παντελῆς ἀπουσία τῶν Μανειατικῶν καταλήξεων εἶνε νέον ἐπιχειρήμα σπουδαίως ἐνισχύον τὴν γνωστὴν δοξασίαν τοῦ κ. Σάθα ὅτι οἱ σημερινοὶ Τσακῶνες οὐδὲν κοινὸν ἔχουσι πρὸς τοὺς παλαιοὺς Λάκωνας.

Ἡ παραδόχος ἐτυμολογία τοῦ *Τσάκων* ἐκ τοῦ *Λάκων* ἀπαντᾷ ἐν τῇ Π' ἑκατονταετηρίδι, καὶ ἐπλάσθη πρὸς ἀπλήν κολακείαν τοῦ τότε μαχίμου τοῦτου λαοῦ, ὅστις, πρῶτος ἀναγνωρίσας τὴν ἐν Νικαίᾳ ἰδρυθεῖσαν αὐτοκρατορίαν γενναίως, ἠγωνίσθη πρὸς τοὺς πολυαριθμοὺς αὐτῆς ἐχθρούς. Εἶνε δὲ περιεργον ὅτι ἡ περὶ τοιαύτας ἐθνολογικὰς ἐτυμολογίας βυζαντινὴ ἔλαστικότης, δι' ἐναντίους λόγους, πρότερον ἔπλασεν ἄλλην οὐχ ἥττον παραδόχον παραδόσιν περὶ καταγωγῆς τῶν Τσακῶνων ἐκ Σκυθῶν καὶ Σκλαβῶν. Ἐν τούτοις εἰς σύγχρονος συγγραφεὺς, πολλὰ παθῶν ἐκ τῶν Τσακῶνων, διαρρήδην λέγει ὅτι οἱ διὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ βαπτίσματος εἰς ἀπογόνους τοῦ Λυκούργου μεταβληθέντες Τσακῶνες ἦσαν μίγμα Ἀρβανιτοβλάχων καὶ ἰθαγενῶν, «τὴν ἀσέβειαν χεῖρους τοῦ τῶν Τούρκων ἀθεωτάτου συστήματος». Τοῦτο ἀληθῶς πρεσβεύουσιν ἔτι καὶ αὐτοὶ οἱ Τσακῶνες, μαρτυροῦσι δὲ καὶ Λαόνικος ὁ Χαλκονδύλης καὶ ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος.

Ἄλλὰ τότε τί σημαίνει τὸ ὄνομα *Τσάκων*; Τὸ ὄνομα τοῦτο οὔτε ἔθνος, οὔτε φυλὴν ἰδίαν δηλοῖ, ἀλλ' ἀπλῶς στρατιωτικὸν τάγμα, τοῦ ὁποῦ ἡ τακτικὴ συνίστατο εἰς τὴν *τσάκα*, ἢ τὴν ἐνέδραν! διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οἱ Τσακῶνες λέγονται καὶ *Μαρδαῖται*, διότι *μαρδαί* λέγουσιν οἱ Ἄλβανοι τὴν παγίδα, τὸν δόλον. Ἡ τακτικὴ τῶν ἐνεδρευτῶν ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν, *ζάκα*, *σάκα*, εἰδικώτερον δὲ «*δίκαν* *Μαρδαῖτων*», καὶ *Παραμότη*. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ τὸ νέον ὄνομα τῶν Τσακῶνων, *Παραμονται*.

Δεινῶς ἠπατήθησαν οἱ ἐλλαβόντες τοὺς Πελοποννησίους *Μαρδαῖτας* ὡς βάρβαρον φυλὴν, εἰσβαλοῦσαν πρὸ τῆς ἑκατονταετηρίδος, καὶ συμπληρώσασαν τὴν ἀστείαν πανωλεθρίαν τοῦ ἐλληνικοῦ γένους. Περὶ *Μαρδαῖτων* διὰ μακρῶν ἔγραψαν πολλοὶ σύγχρονοι χρονογράφοι, Βυζαντινοὶ, Σύριοι καὶ Ἀρμένιοι, οὐδεὶς ὅμως οὐδέποτε εἶπεν ὅτι οἱ *Μαρδαῖται* ἦσαν ἴδιον ἔθνος, ἐνῶ ἅπαντες ἀποκαλοῦσιν αὐτοὺς «*τάγμα*». Ὁ πατριάρχης Νικηφόρος δὲν ὀνομάζει αὐτοὺς ὡς οἱ ἄλλοι «*τάγμα τῶν Μαρδαῖτων*», ἀλλ' ἀπλῶς «*λοχοῦντας ὀπλίτας*», ἤτοι *ἐνεδρευτάς*. Ὁ σχολιαστὴς τῆς *Historia Miscella* διακηρύττει τὴν ἐλληνικὴν καταγωγὴν τοῦ πε-

1. Ὅτι τὸ ὄνομα *Τσάκων* ἐσήμαινε *τάγμα* στρατιωτικὸν μαρτυρεῖ καὶ ὁ Κωδινὸς γράφων «τῶν εἰς τὰ κάστρα φυλάξων, αἵτινες *Τσάκωνες* ὀνομάζονται».

ριφήμου τούτου τάγματος, ὅπερ οἱ βυζαντινοὶ ἀποκαλοῦσι «γάλκεον τεῖχος».

Κατὰ τὸν Εὐόδιον, πρῶτος ὁ Ἡράκλειος ἔδρυσεν ἐν Λιβάνῳ τὸ τάγμα τῶν Μαρδαϊτῶν πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ Ἀραβικοῦ χειμάρρου· οἱ Μαρδαῖται ἐλευθερώσαντες πολλὰς χώρας διένειμαν τὰς εἰς ἀνεξάρτητα τιμάρια (δεσποτείας), καὶ ἔπαυσαν ἀναγνωρίζοντες τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ μεταγενέστεροι βυζαντινοὶ ἀπεκάλεσαν αὐτοὺς Μουρταῖτας, ἦτοι ἀντάρτας (ἐκ τοῦ μούλτος—ἀνταρσία)· τὸ ὄνομα τοῦτο παραμένει ἔτι παρὰ Τούρκους καὶ Ἕλλησιν εἰς δῆλωσιν τοῦ ἀρνησιθρήσκου (μουρδάρης, μουρτζατος)· εἶδομεν δὲ ὅτι καὶ οἱ Τσακῶνες ὠνομάζοντο «ἀθεώτεροι τῶν Τούρκων». Σπουδαῖος κύκλος τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἐν Συρίᾳ ἑλληνικοὺς πολέμους κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἐν τοῖς ποιήμασι τούτοις βλέπομεν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς οὐδόλως ἐνέπνεε τοὺς ὑμνουμένους μαχητὰς, οἵτινες δυσφημοῦσι μάλιστα ὅτι ὁ χριστιανικὸς ταξίαρχος, ἅγιος Γεώργιος, συμμάχεϊ πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, καὶ τὸ περιεργότερον ὅτι οἱ Μαρδαῖται δὲν μάχονται ὑπὲρ τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἀρχῆς, ἀλλ' ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου·

Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδροπολίτης.

Ἐν τῶν δημοτικῶν τούτων ἁσμάτων, πρὸ μικροῦ ἀνευρεθὲν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πετροπόλεως ὑπὸ τοῦ κ. Δεστούνη, ἐξιστορεῖ τοὺς παρὰ τὸν Εὐφράτην πολέμους ἐνὸς Μαρδαῖτου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα φέρει τὴν Πελοποννησιακὴν κατάληξιν, Ἀρμουρόπουλος·

— Μὰ τὸν κύρ Ἥλιον τὸν γλυκύν, μὰ τὴν γλυκεῖάν του
[μάνα,
ὄπου καὶ ἂν βρῶ Σαρακηνὸν τὸ αἶμά του νὰ πίνω,
καὶ ἂν μὲ παραμανιώσωσι μὲς ἔς τὴν Συρίαν θὰ πῶσω,
τὰ στενορρῦμια τῆς Συρίας κεφάλια θὰ γειμῶσω...
— Καρτέρες, Ἀρμουρή μου, καρτέρες ὀλίγον,
νὰ δώσουν τὰ ὄργανα βαρεῖά, τὰ βούκινα μεγάλα,
νὰ μαζεухθῇ ἡ Βαβυλωνία καὶ ὅλη ἡ Καπαδοκία...

Τάγματα Μαρδαϊτῶν, πλὴν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐδρεύουσιν ἐν Κρήτῃ, Τήνῳ, Κέῳ, Κεφαλληνίᾳ καὶ Πρεβέζῃ· εἰς τῶν ὀρεινῶν τῆς Ἀλβανίας λαῶν φέρει ἔτι τὸ ὄνομα, Μιρδῖται.

Οἱ Μαρδαῖται ἦσαν τιμαριῶται ἀνώτεροι τῶν λεγομένων Ταξάτων, καὶ ὑποδεέστεροι τῶν Στραθιωτῶν. Τὸ ὄνομα Ταξάτοι ἐδήλωσε τοὺς ἐγγεγραμμένους ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ τάξει, καὶ ὑποκειμένους εἰς τὸ λεγόμενον ταξείδιον (ἐκστρατεῖαν), ἐπὶ ἀπωλείᾳ τοῦ τιμαρίου, ἐν περιπτώσει ἀπειθείας. Οἱ Μαρδαῖται δὲν ὑπεχρεούντο νὰ δεχθῶσι τὴν συνήθη αὐτοκρατορικὴν ρόγαν (μισθόν), ἀλλ' ἐξεστράτευον ἢ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως, ἢ ἐπὶ τῇ βάσει ἰδικιτέρων συμφωνιῶν. Ὅπως προσελύθη τοὺς Μονεμβασιώτας ἢ ἐν Νικαίᾳ αὐτοκρατορία ὑπέστη βα-

ρεῖας θυσίας. Πλὴν τῶν ἀπειραριθμῶν εἰς τὰς κοινότητας προνομίων, τὸ ἀξίωμα τοῦ Σεβαστοῦ ἐπεδαψιλεύθη τοσοῦτον ἀφθόνως, ὥστε ἐκ τῶν αἰχμαλωτισθέντων Τσακῶνων ἐν μιᾷ μάχῃ ὑπὸ τῶν Φράγκων οἱ 354 ἦσαν Σεβασάδες.

Ὁ σπουδαιότερος τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος τιμαριῶχος εἶνε ὁ λεγόμενος Στραθιώτης, ἢ Στραδιώτης· τὸ ὄνομα τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν στρατιώτην, εἰ καὶ πολλάκις τὰ δύο ὀνόματα συγχέονται, ἀλλὰ παραγόμενον ἐκ τοῦ στραθα ἢ στραθα (ὄδος), δηλοῖ τὸν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν λεγόμενον Ταξειδάρην. Τὰ ἐνετικά ἐγγράφα ῥητῶς λέγουσι τοὺς Στραθιώτας ὅτε μὲν Βλάχους, ὅτε δὲ Ἀλβανούς, ὅτε δὲ Ἕλληνας, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι οἱ τιμαριῶται οὗτοι ἦσαν μίγμα τῶν λεγομένων Ἀρβανιτοβλάχων καὶ Ἑλλήνων.

Ἴδιος κύκλος τῆς δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως ἐξυμνεῖ τοὺς πρὸς τοὺς Ἀράβας καὶ Φράγκους ἀγῶνας τῶν Στραθιωτῶν· ὁ κύκλος οὗτος φέρει ἔτι ἐν Κρήτῃ τὸ ὄνομα «τραγούδια τσῆ Στρατάς». Ἀκούσωμεν ἐν τῶν ποιημάτων τούτων, ἐξιστοροῦν τοὺς κατὰ τῶν Ἐνετῶν πολέμους τοῦ Κρητὸς Στραθιώτου :

Χίρας ὑγίος ἐγεύγετο σὲ μαρμαρένια τάβλα,
χρυσᾷ τὰν τὰ προουιά του κῆ δλάργυρα τὰ πιάτα,
κ' ἡ κόρη ἀποῦ τόνε κερνᾷ ἀσημοκουκλωμένη.
Κ' ἡ μάνα του ἔς τὴ μιά μερηὰ φθάνει ἔφαργεμένη.
— Γεύεσαι, γιέ μου, γεύεσαι, καὶ οἱ Φράγκοι σὲ [πλακῶσαν.
— Πρόβαλε, μάνα μου, νὰ ἰδῆς πόσαις χιλιάδες εἶνε,
καὶ ἂν ἦνε δυὸ, νὰ χαίρωμαι, καὶ ἂν ἦνε τρεῖς νὰ πίνω,
καὶ ἂν ἦνε περισσότεραις, σελλώσετε τὸν μαῦρο.
— Ἐβγήκα, γιέ μου, καὶ εἶδά σοι, μὰ μετρημὸ δὲν ἔχουν.
— Σελλώσετε τὸν μαῦρό μου, καλογιγλώσετέ τον,
καὶ δός μου, μάνα, τὸ σπαθί, τ' ἀγοικωνσταντινάτο.
νὰ ἔγω νὰ ἰδῶ τὸν πόλεμο, ποῦ κάνουνε οἱ Φράγκοι.
— Μαῦρέ μου, γοργογόνατε καὶ ἀνεμοκουκλοπῆδη,
πολλαὶς φοραὶς μ' ἐγλύτωσεσ ἀπὸ βαρεῖαις φουρτούναις;
καὶ ἂν μὲ γλυτώσης καὶ ἀπ' αὐτῆ, θὰ σὲ μαλαμαματώσω,
τὰ τέσσερά σου πέταλα χρυσᾷ θὰ σοῦ τὰ κάμω,
τὰ δακτυλῖδια τῆς ξανθῆς σκάλας καὶ χαλινάρια.
Ἐ τὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, ἔς τὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες,
κ' εἰς τ' ἄλλο στριφογύρισμα δὲν ἤρρηκε νὰ κόψῃ.
Καὶ ὁ οὐρανὸς ἐσίστηκε, καὶ ἡ θάλασσα μουγκίστη...

Οὕτω τὰ ὠραῖα δημοτικὰ ἡμῶν ἄσματα ἀνυψοῦνται εἰς περιωπὴν καὶ ἱστορικῶν μνημείων. Ὡς γνωστὸν, ὁ κ. Σάθας πρῶτος ἀνέδειξε τὸν γνωστὸν ἄκριτικὸν κύκλον, αἱ δὲ σημεριναὶ μελέται καθιστοῦσι πλέον ἀπαραιτήτην τὴν ἱστορικὴν ταξινόμησιν τῶν ἐθνικῶν τούτων μνημείων, ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο οὐδεὶς ἕτερος δύναται ν' ἀνυψῆ πλὴν αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ.

Τὰ δημοτικὰ ἄσματα δύνανται νὰ συμπληρώσωσι τὴν εἰκόνα τοῦ ἐν Ἑλλάδι τιμαριωτικοῦ βίου, ἀλλὰ ταῦτα καὶ μόνα δὲν ἱκανοποιοῦσι τὴν αὐστηρὰν τῆς ἱστορίας ἀπαίτησιν. Εὐτυχῶς ἐν Ἐνετίᾳ διεσώθησαν πάμπολλα ἐγγράφα ἀφορῶντα εἰς τοὺς Πελοποννησίους τι-

μαριούχους, και πρό πάντων αὐτὸ τὸ παλαιὸν τιμαριωτικὸν ἀρχεῖον τῆς Κρήτης. Τὰ δὲ ἐπίσημα ταῦτα μνημεῖα ἀρκούντως διαφωτίζουν τὴν ἄγνωστον ταύτην σελίδα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Διωχθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων οἱ Ἕλληνες τιμαριούχοι διεσπάρησαν ἀνά τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα **Stradioti** καὶ **Mordati**, περιφανῆ κατέχουσι θέσιν εἰς τὰ πολεμικὰ χρονικὰ τῆς ΙΒ' καὶ ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐξ ἐπαγγέλματος μισθοφόροι, περιήρχοντο τὰς πόλεις εἰς ἀναζήτησιν πολέμου, ἐν ᾧ συνεκεντρώθη ἅπας αὐτῶν ὁ βίος. Ἡ νεωτέρα τακτικὴ ἐπιστήμη πολλὰ ὀφείλει εἰς τοὺς Στραθιώτας, ἐξ ὧν διακρίνονται ἐπὶ στρατηγικῇ συνέσει καὶ ῥιψοκινδύνῳ ἀνδρῶν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι. Ἀλλὰ καὶ πρό τῆς Τουρκικῆς ἐπιδρομῆς ἡ Δύσις ἐγνώρισε τοὺς Πελοποννησίους μαχητὰς, καὶ ἐξετίμησε τ' ἀποτελέσματα τῆς τακτικῆς τῶν. Ἡ ἐν **Tagliacozzo** (1299) περιώνυμος νίκη Καρόλου τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν εἶνε καθαρὸν ἔργον τῶν ἡμετέρων ὁ Δάντης καὶ οἱ δυτικοὶ χρονογράφοι παρεσιώπησαν τοὺς Πελοποννησίους Στραθιώτας, ἀλλὰ τὰ πρό μικροῦ ἀνακαλυφθέντα δύο χρονικὰ τῆς Κουγκέστας διὰ μακρῶν ἐξιστοροῦσι τὸ στρατηγικόν, δι' οὗ κατεστράφη ὁ πολυάριθμος γερμανικὸς στρατὸς τοῦ τελευταίου τῶν Ὀρυσταύου.

Ἐν τῇ ἐξαχειρώσει τῆς μισθοφορίας, καὶ τῇ ἀενάῳ περιπλανήσει τὰ τέκνα ταῦτα τῶν μαχῶν δὲν λησμονοῦσι τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς προγόνους ἢ Ἑλλάς ἠλεκτρίζει τὰ τάγματα ταῦτα πρό τῆς συμπλοκῆς, καὶ ἀποτελεῖ τὸ σύνθημα τῆς σφαγῆς. Ὁ ἐν Σκωτίᾳ, καὶ τῇ βορείῳ Γαλλίᾳ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου Η' μαχόμενος Θωμᾶς ὁ Ἀργεῖος ἀποτείνει τὴν ἐξῆς προσλαλιὰν πρὸς τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀγωνιζομένους 558 Πελοποννησίους, τὴν ὁποίαν διέσωσεν ὁ ἐν τῇ μάχῃ παρὼν Νούκιος Νίκανδρος. « Ἄνδρες συστρατιῶται, ἡμεῖς μὲν, ὡς ὁράτε, ἐν ἐσχάτοις τῆς οἰκουμένης ταυῶν οἰκοῦμεν μέρες, στρατευόμεθα δὲ βασιλεῖ καὶ ἔθνεϊ τῶν ὑπ' ἄρχτον τελευταίων· οὐδὲν δ' ἐκ τῆς ἡμεδαπῆς ἐνταῦθ' ἕτερόν τι φερόμενοι ἤκομεν, ἢ τὴν εὐτολμον ἡμῖν ἀνδρῶν καὶ γενναϊότητα. Διὸ πρὸς τοὺς πολεμοῦντας ἡμᾶς γενναίως ἀντιπαραταξόμεθα, οὐδ' εἰ καὶ πλείονες ἡμῶν οἱ ἐναντίον φαίνονται, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν ἀρετὴν. Ἑλλήνων γὰρ ἐσμὲν παῖδες, καὶ βαρβάρων σμήνος οὐ πτοοῦμεθα· τοίνυν τὴν πρόπουσαν ἡμῖν ἀρετὴν καὶ ἐν τῷ πολέμῳ καρτερίαν ἐπιδειξόμεν, ἵν' ἅπαντες λέγειν ἔχοιεν, ὡς οἱ ἐξ Ἑλλάδος ἐν τοῖς Εὐρωπαϊαῖς μέρεσιν εὐρεθέντες, ἔργα χειρὸς ἀρίστης ἐπεδειξαντο· ὅθεν παρὰ μὲν ταῖς βασιλευσίαις κλέος ἀποληψόμεθα, παρὰ δ' ἅπασιν ἐσπεροῖς καὶ παρωκεανίοις ἀείμνηστον δόξαν κτη-

σόμεθα. Τοιγαροῦν, ὦ ἄνδρες, ἀνδρείως καὶ συνεταγμένως τοῖς ἐχθροῖς ἐπιβάλλωμεν, καὶ τὴν ὠκεάνειον ἀκτὴν αἵμασιν ἐναντίον φοινίξωμεν, καὶ τὴν πάλαι θρυλλουμένην Ἑλλήνων ἀνδρῶν ἔργοις αὐτοῖς φανεράν ποιήσωμεν ».

Τὰ ἐν τῇ Δύσει ἀνδραγαθήματα τῶν ἡμετέρων, πλὴν τῶν ξένων, ἔφαλλον καὶ αὐτοὶ οἱ Στραθιώται ἐν πολλοῖς ποιήμασιν ἐδόδοθαι ἐν Ἑνετίᾳ. Ἡ στραθιωτικὴ αὕτη ποίησις, πολὺ κατωτέρα τῆς γνησίας ἑλληνικῆς, διακρίνεται διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἰταλικῶν λέξεων, καὶ πολὺ ὁμοιάζει πρὸς τὰ καὶ νῦν ἔτι ψαλλόμενα ἄσματα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ ἑλληναλιβανῶν ἀποίκων.

Ἐν τούτοις τὸ μέλος τῆς στραθιωτικῆς ποιήσεως ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν πολλῶν περιφανῶν τότε μουσικοδιδασκάλων, καὶ ὀλόκληρον τεῦχος ἐξεδόθη (1564) καὶ μετὰ μουσικῶν χαρρακτῆρων. Ἐν τῶν ὑπὸ τοῦ Ναυπλιέως Μανόλη Βλέσση συνθεθειμένων ποιημάτων εἶνε διὰ πολλοὺς λόγους ἀξιοσημείωτον διὰ τούτου ἀποτεινομένου πρὸς τὸν σουλτάνον Σελίμ, μετὰ τὴν ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχίαν, ἐν ἧ καὶ ὁ Στραθιώτης ποιητὴς μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐπολέμησε, προσκαλοῦνται οἱ Τούρκοι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ ἀρπαγέντα τιμάρια, διότι ἄλλως οἱ στρατιῶται δὲν θὰ παύσωσι μαχόμενοι· « ἀλλὰ καὶ ἂν ὅλοι ἡμεῖς ἀποθάνωμεν, ἐξακολουθεῖ ὁ Βλέσσης, νέος Ἕλλην Κωνσταντῖνος θὰ παρουσιασθῆ, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἑλληνοπαίδων (**Grecchetti**) θὰ ἔλθῃ νὰ σᾶς ἀποδιώξῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τοῦτο θὰ γίνῃ, ὅταν σὺ (ὁ σουλτάνος) πτωχύνῃς, ἐγκαταλειφθῆς ὑπὸ πάντων τῶν ἰσχυρῶν φίλων· καὶ τότε, δυστυχῆ, θ' ἀποθάνῃς ἐκ πείνης, διότι οὐδεὶς θὰ σοῦ δώσῃ οὔτε ψωμί, οὔτε κρέας, οὔτε ὀρύζι :

de megalos restera
si micros, che niun di amisi
nè psomi, criàs, meli o risi
no te la vorrà più dari.

O Strathiotti palicari.

Ἄλλ' ἅπαντες οἱ Στραθιώται δὲν ἀφήκαν τὴν Ἑλλάδα· ἀρκετοὶ τούτων ὑποκύψαντες εἰς τοὺς Τούρκους, διετήρησαν τὰ οἰκογενειακὰ τιμάρια ὡς ἀμοιβὴν μᾶλλον ἐξωμοσίας τοῦ πατρῷου θρησκευματος, ἢ ὡς ἀναγνώρισιν ἀπαργάπτου δικαίωματος. Οἱ Στραθιώται οὗτοι εἶνε οἱ γνωστοὶ μουσουλμάνοι Σπαχίδες. Τὰ ὑπόλοιπα τιμάρια περιήλθον εἰς τὴν σουλτανικὴν κυριότητα, καὶ σώζουσι μέχρι σήμερον τὰ ὀνόματα τῶν παλαιῶν κατόχων, Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, ὡς τὰ πελοποννησιακὰ χωρία τοῦ Πόθου, τοῦ Σκληροῦ, τοῦ Δούκα, τοῦ Ραφοματῆ, τοῦ Λαδικοῦ, τοῦ Βελιμάχη, τοῦ Μαυροματῆ, τοῦ Γεροπέτρου, τοῦ Σούλη, τοῦ Πέτα, τοῦ Σπάτα, τοῦ Σγουροῦ, τοῦ Γολέμη, τοῦ Ματχαράκη, τοῦ Κομποθέρα κλπ. Ἐκ τοῦ

ὄνοματος τοῦ τελευταίου Σπαῆ κτήτορος προσέλαβον καὶ τὴν νεωτέραν ἐπωνυμίαν τὰ λεγόμενα χωρία τοῦ Ἀλῆ-Τζελεπῆ, Ἀλῆ-Κοντούση, Ἀζίζαγα, Ρεϊζαγα, Δαούτη, Μουσταφά-πασᾶ, Ἀβδήμπεη, Μουσουλόμπεη, Ῥομουσταφᾶ, καὶ τοσαῦτα ἄλλα καταγραφόμενα ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ. Οὕτως ἐξηγεῖται πλέον ἱστορικῶς ἡ μετωνυμία τῶν ἑλληνικῶν κωμῶν, καὶ καταστρέφεται ἡ ἐπικρατήσασα παράδοξις θεωρία περὶ τῆς ἐκβαρβαρώσεως τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν βυζαντινῶν πολλάκις καὶ χωρία καὶ ποταμοὶ καὶ λίμναι καὶ ὄρη μετέβαλλον ὄνομα διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων κτητόρων.

Ἐπὶ τῇ αὐτῇ βᾶσει ὁ ἱστορικός ἐρμηνεύει καὶ τινὰς καταλήξεις ἐπισυνημμένες εἰς τὰ ὀνόματα τῶν κωμῶν, ὡς τὴν βίτσαν καὶ τὴν ὠβαν ἢ πρώτη κατάληξις εἶνε αὐτὸ τὸ λατινικὸν vicus, vicia, δηλοῦν τὴν εὐτελεστέραν κώμην, ὡς λέγει ὁ Παπίας. Ἐν Πελοποννήσῳ λόγου χάριν μνημονεύονται δύο χωρία, ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω Λουκαδίτσα, κείμενα ἐγγύς τῆς καλουμένης κώμης τοῦ Λουκά. Τὰ χρονικά τοῦ Μωρέως μνημονεύουσι τὸν τιμαριούχον Λουκᾶν συμμετασχόντα τοῦ ἐπὶ τῶν Γάλλων γενομένου ἀναδασμοῦ τῆς χώρας.

τοῦ μισρ Λούκα ἐδόθησαν τέσσαρα φεῖ¹ καὶ μόνον.

Ἡ κατάληξις ὠβα εἶνε αὐτὴ ἢ παλαιὰ λακωνικὴ λέξις, ἡ δηλοῦσα τὴν φυλὴν καὶ τὴν κώμην· οἱ Μανειᾶται ἔλεγον τὰ τιμάρια καὶ γεγεῆς. Ὅτι ἡ ὠβα ἰσοδυναμεῖ τῇ κώμῃ, ἀρκεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Βραχωρίου, γραφόμενον ἐν ὄλφ τῷ μεσαιῶνι, Βράχῳβα. Οὕτω τὰ Πελοποννησιακὰ χωρία Ἀναστάσῳβα, Νίκῳβα, Κυρίτσωβα, Χρύσωβα, δηλοῦσι τιμάρια τοῦ Ἀναστασίου, τοῦ Νίκου, τοῦ Κυρίτση, τοῦ Χρυσοῦ.

Εἶνε ἀληθές ὅτι εἰς ὠβα καταλήγουσι καὶ Σλαβικαὶ τινες πόλεις, ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν σημαίνει, ἀφοῦ ἡ αὐτὴ κατάληξις ἀπαντᾷ εἰς ἀπειράριθμα παλαιὰ ἑλληνικά, ἰσπανικά, δακικὰ, καὶ κελτικὰ ὀνόματα κωμῶν. Ἡ Mantova, ἢ Padova, ἢ Genova καὶ τόσαι ἄλλαι τῆς Εὐρώπης πόλεις δὲν ἔλκουσι βεβαίως ἐκ Σλαύων τὴν ἀρχὴν· αὐτὸ τὸ περίφημον τῶν Σέρβων Κοσουποπέδιον Κόσοβα, εἶνε καθαρὰ τουρκικὴ λέξις, διότι καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔχουσι τὴν οβα ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ πεδίου. Διὰ τῆς αὐτῆς ἱστορικῆς μεθόδου ἐξηγεῖται καὶ ἡ μυστηριώδης τῶν Κρητικῶν χωρίων κατάληξις, μοῦρι, ὡς Γαβαλομοῦρι, Ἀργυρομοῦρι, κλπ. Τὸ μοῦρι τοῦτο, παραγόμενον ἐκ τοῦ λατινικοῦ murus (τεῖχος), δηλοῖ τὴν ὄχυράν τοῦ τιμαριούχου κώμην, ἀπαλλάκτως ὡς τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ καστέλλι, Φουρνηκαστέλλι, Φουτσηκαστέλλι, Κανηκαστέλλι. Ἐν τῇ Στερεῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἡπειρῷ αἱ κρητικαὶ κατάληξεις ἀντικαθίσταν-

ται διὰ τοῦ κάστρον, ὡς Ἀγγελόκαστρον, Θωμόκαστρον, Ἀργυρόκαστρον, Λαχανόκαστρον.

Ὁ τιμαριωτισμὸς ἐπικρατήσας ἐν ταῖς χώραις ταῖς ὑπὸ τῶν Δωριέων οἰκηθείσαις, ἀναντιρρήτως ὀφείλει τὴν μεσαιωνικὴν αὐτοῦ ἀρχὴν εἰς ἓνα τῶν τριῶν τούτων λαῶν, τοὺς Κρήτας, τοὺς Λάκωνας ἢ τοὺς Ἀλβανούς· ἀλλ' ἀκριβῶς ποῖον; Παρὰ τοῖς λαοῖς τούτοις τοιαύτη ἐπικρατεῖ καταπληκτικὴ ὁμοιότης ἡθῶν καὶ ἐθίμων, ὥστε δυσχερεστάτη παρίσταται ἡ ἐξακριβωσις οἰαοδήτινος ἐπηρείας τοῦ ἐνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Κρητικαὶ ἀποικίαι μνημονεύονται ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ Λακωνικαὶ ἐν Ἡπειρῷ, ἀφ' ἐτέρου δὲ Ἀλβανοὶ ἐπικρατοῦσιν ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἐκδίκησις τοῦ συγγενικοῦ αἵματος, καὶ ὁ πυρρίχιος χορὸς παρουσιάζονται ἐν ὄλφ τῷ μεσαιῶνι ὡς ἰδιαίζοντα ἔθιμα εἰς τοὺς Κρήτας, τοὺς Μανειάτας, καὶ τοὺς Ἀλβανούς. Τὸ πρῶτον ἔθιμον, ἡ λεγομένη vendetta, ἐπικρατεῖ καὶ ἐν ταῖς ἰταλοελληνικαῖς κοινότησιν, αἵτινες ἔλαβον τὴν ἀρχὴν ἐκ Μανειατῶν καὶ Ἀλβανῶν ὡς καὶ ἐν τῷ Λιθάνῳ, ἐν ᾧ εἶδομεν στρατοπεδεύοντας τοὺς Μαρδαίτας· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαιότητι ἡ ἀντίποινος αὕτη τιμωρία ἐπικρατεῖ παρὰ μόνοις τοῖς Κρησὶ καὶ τοῖς Σπαρτιάταις· αὐτὸς ὁ Παδάμανθις ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων ὡς ὁ νομοθέτης τῆς ἐκδικήσεως τοῦ συγγενικοῦ αἵματος. Ὡς γνωστὸν περὶ τῆς εὐρέσεως τῆς πυρρίχης δὲν συμφωνοῦσιν οἱ ἀρχαῖοι, θεωροῦντες ὡς εὐρετὰς τοὺς Κρήτας ἢ τοὺς Ἡπειρώτας· τὸ παραδόξον δὲ ὅτι ὁ αὐτὸς χορὸς φέρεται ἐπιπαρ' ἡμῖν τὰ ὀνόματα Τσάμικος ἢ Ἀρβανίτικος, Σφακιανὸς ἢ Κρητικὸς χορὸς.

Τὴν σύγχυσιν ἐπανέξει αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία τῶν διασωθέντων τιμαριωτικῶν ὄρων. Κρήτες, Λάκωνες καὶ Ἀλβανοὶ τιμαριούχοι ἀποκαλοῦσι τοὺς ὑποτελεῖς φαμιέγιους· τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε αὐτὸς ὁ πάλαι ἀφαμιώτης (ὑποτελής) τῶν Δωριέων. Οἱ Λάκωνες ἀπεκάλουν τοὺς παρὰ τὸν Εὐρώταν οἰκοῦντας ὑποτελεῖς Σειλιώτας καὶ Σκληρινούς. Ἡ πρώτη λέξις εἶνε αὐτὸς ὁ παλαιὸς Εἴλωρ, ἡ δὲ δευτέρα ὁ δωρικὸς Κλαρώτας, ἦτοι ὁ διὰ κλήρου (σκληρού) διανεμηθείς. Οἱ Βυζαντινοὶ ἀπεκάλουν τὰ τιμάρια καὶ κλήρους. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανοὶ ἀποκαλοῦσιν ἔτι τοὺς Ἑλληνας Σκληριστὶ καὶ Σκλάβ, ἐνῶ οἱ ἐν Ἀλβανίᾳ μᾶς ὀνομάζουσιν Ἑλλαδῖτ καὶ Γρέκ.

Τὸ γνωστὸν ἀρματωλικὸν σύστημα διέσωσε μέχρις ἡμῶν πολλοὺς ὄρους τοῦ μεσαιωνικοῦ τιμαριωτισμοῦ. Τὸ ὄνομα ἀρματωλὸς παραγόμενον ἐκ τοῦ λατινικοῦ armatura ἢ armatus δὲν εἶνε τόσον νέον, ὡς ὑπετέθη, ἀφοῦ ἤδη μνημονεύεται ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ ἀρμαῖτος, τοῦ ὀπίου ὁ ὑπασπιστὴς φέρεται τὸ λατινικὸν ἐπίσης ὄνομα ποῦερ (puer), ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ παιδί

1. Γαλλιστὶ fief=τιμᾶριον.

ἡ παληκάρη τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα φέρου-
σιν οἱ ὑπασπισταὶ τῶν Στραθιωτῶν. Τὸ χαρα-
κτηριστικὸν τῶν παλαιῶν ἀρμάτων ἐπώνυμον
Κανδιδάτοι (λατ. *candidatus* = λευχείμων, ἀ-
σπροφόρος) ὑποδεικνύει ὅτι ἡ φουστανέλλα ἦν
τὸ ἰδιάζον αὐτοῖς ἔνδυμα. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μαρ-
δαίτων ἔφερε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα Κατεπάνω,
πρὸς ὃν ἀνταποκρίνεται ὁ Καπετάνιος τῶν ἀρ-
ματωλῶν. Τὰ παιδιὰ ἡ παληκάρια τῶν ἀρμα-
τωλῶν ὑπεδικαιροῦντο εἰς σώματα, φέροντα τὸ ὄ-
νομα μάγγαι· ἡ λέξις αὕτη παραγομένη ἐκ
τοῦ ἀλβανικοῦ μάγγ, ἐδήλου κυρίως τὴν ἀγέ-
λην, καὶ παραμένει ἐπιπρὸς τῶν λαῶν εἰς δὴλω-
σιν ληστρικῆς συμμορίας ἢ τοῦ ἀγυιοπαίδος·
ἐκ τῆς μάγγας τοῦ Δωριέως σωματάρχου Μό-
σχου, παρεκτραπέσης ἐν Αἰγίνῃ (1827) εἰς βι-
αιοπραγίας καὶ διαρπαγὰς, προήλθε καὶ τὸ δεύ-
τερον τῶν ἀγυιοπαίδων ἐπώνυμον, ἡ μοσχο-
μάγγα, ὁ μοσχομάγγας· τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν
ἤσχηθη γὰρ οἰκειοποιήθη καὶ σπουδαία πολι-
τικὴ πατρία ἐν χρόνοις, καθ' οὓς τὸ ψεῦδος καὶ
ἡ βία ἐθεωρήθησαν πολιτικὰ ἀρετὰ. Εἰς ἀ-
γέλας διηροῦντο καὶ οἱ στρατιωτικῶς ἀνατρε-
φόμενοι παῖδες τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ εἰς κατέρ-
γας (λατ. *caterva* = πλήρωμα) οἱ ἐν τῷ στόλῳ
ὑπηρετοῦντες Μαρδαίται, φέροντες διὰ τοῦτο
καὶ τὸ ὄνομα «ὁ λαὸς τῶν γαλεῶν». Τὴν ἐκ-
φυλιστικὴν κατάπτωσιν τῆς λέξεως μάγγα
παραδίδως παρηκολούθησαν καὶ ὁ γαλιῶτος
καὶ ὁ κατεργάρας, λέξεις ἐν ἀρχῇ δηλοῦσαι τὸ
ναυτικὸν πλήρωμα. Τοιαύτην ἐξαχρείωσιν ὑπέ-
στησαν καὶ ἄλλαι τιμαριωτικαὶ λέξεις, ὡς ἡ
φουστανέλλα καὶ ὁ λεβέντης. Ἡ φουστανέλλα
παραγομένη ἐκ τοῦ νεολατινικοῦ φούστα, ἐδή-
λου τὸ ἐκ βαμβακίνου ὑφάσματος (τοῦ ἑλλη-
νιστὶ λεγομένου φώσωνος) ἔνδυμα. Ἐπειδὴ δὲ
οἱ τότε φουστανελλάδες εὐκόλως παρεξέτρε-
ποντο καὶ εἰς ληστρικὰς πράξεις, ἡ φούστα
προσέλαβε τὴν σημασίαν πειρατικοῦ πλοίου, ὃ
δὲ φουστάριος τὴν τοῦ ληστοῦ. Τὸ ὄνομα *λε-
βέντης*, ὅπερ τοσοῦτον ἐλαφρῶς ὠκειοποιήθη-
σαν οἱ σλαβολόγοι, προέρχεται ἐκ τοῦ λατινι-
κοῦ *levis*, *levendus* καὶ δηλοῖ τὸν εὐζωνον ὀ-
πλίτην· τὰ ἀρματωλικά τάγματα ἐκαλοῦντο
διὰ τὸν φιλὸν ὄπλισμόν των *levis armatura*, οἱ
δὲ Στραθιωταὶ φιλοὶ ἵππεες, *cavallieri leg-
gieri*. Ὅτι δὲ ὁ λεβέντης οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ
ἢ τὸ εὐζωνον παληκάρη, διδάσκει καὶ ἡ τῶν
Λευκαδίων διάλεκτος, ἢ τὴν λεβεντεῖαν ἀντι-
καθιστώσα δι' ἑτέρας ταύτοσήμων νεολατινι-
κῆς λέξεως, ἡ *ἀλεσοῦνη*, καὶ πρὸ πάντων τὸ
μεσαιωνικὸν ὄνομα τῆς πυρρίχης, ὁ *λεβέντικος*
χορός, ἐκ μεταφράσεως τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος
τοῦ χοροῦ τούτου «εὐκίνητος». Ἄλλ' ὁ λεβέν-
της δὲν σημαίνει μόνον τὸν εὐζωνον ἢ εὐκίνη-
τον νεαρόν ὀπλίτην, ἀλλὰ καὶ τὸν πειρατὴν,
ἐπιτέλους δὲ καὶ τὸν ἀντάρτην, διέσωσε δηλο-

νότι πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ παλαιοῦ
Μαρδαίτου· ὁ λαὸς λέγει ἔτι λεβεντεῖα ἐν τῇ
σημασίᾳ τῆς νεότητος, τῆς εὐκαμψίας καὶ τῆς
παληκαριᾶς, ἀλλὰ συγχρόνως λέγει καὶ *λεβέν-
τικο* ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἀπειθείας καὶ ἀνταρ-
σίας, ὡς «τὸ βαρῶ εἰς τὸ λεβέντικον» = ἐπανά-
σταται.

Ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν δημοσιευομένων Τη-
νιακῶν ἐγγράφων, οἱ ἐν τῇ νήσῳ Μαρδαίται
τιμαριούχοι ὑπεχρεοῦντο εἰς φρουρὰν ἡμερησίαν
καὶ νυκτερινήν, λεγομένης μεροβίγλι καὶ νυ-
κτοβίγλι· οἱ τὴν ἡμέραν φρουροῦντες ἐκαλοῦντο
καὶ Μεριάριοι, ἤτοι ἡμερηῖοι· πάντες γινώ-
σουσιν ὅτι τὸ φυλακεῖον τῶν ἀρματωλῶν ἐλέ-
γετο *λημέρι* (= ὀλήμερος φρουρά).

Εἶδομεν ὅτι ὁ πυρρίχιος χορὸς παρέμεινε
παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς καὶ τοῖς Κρησίν· ἤδη πρέ-
πει νὰ προσθέσωμεν καὶ τοὺς ἀρματωλούς, τῶν
ὁποίων τὸ ὄνομα κατέστη συνώνυμον αὐτῷ τῷ
χορῷ, διότι ἀρματούρας ἐλέγετο ὁ ὄπλορη-
στής· καὶ σήμερον ἐπιπρὸς τῆς πυρρίχης καλεῖται Κλέ-
φτικος χορὸς.

Ὡς γνωστὸν μεταξὺ Ἀρματωλοῦ καὶ Κλέ-
φτου ἐπικρατεῖ λεπτοτάτη τις διαφορὰ. Κλέ-
φτης ἐπὶ τουρκοκρατίας ὠνομάσθη ὁ μὴ ἀνα-
γνωρίζων τὴν κυβέρνησιν ἀρματωλός, ἐπομένως
μὴ φέρων ἐπίσημον διορισμὸν δίπλωμα, ἤτοι
τὸν λεγόμενον *μουρασελέν*· ὑποτασσόμενος ἐκα-
λεῖτο ἡμέρος Κλέφτης, πρὸς διάκρισιν τοῦ ἀν-
τάρτου, ὀνομαζομένου ἀγρίου κλέφτου. Τοὺς
κλέφτας οἱ βυζαντινοὶ ἀπεκάλουν Ἀπελάτας
(ἀπελαύνειν = διώκειν) ἤτοι δεδιωγμένους. Ἄλλ'
ὡς ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπῆρχον ἄγριοι καὶ ἡμε-
ροι Κλέφται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν
μνημονεύονται ἄγριοι καὶ ἡμεροὶ Ἀπελάται· οἱ
τελευταῖοι οὗτοι προσερχόμενοι εἰς τὴν ἐξου-
σίαν κατετάσσοντο εἰς τὰ συγγενῆ τάγματα
τῶν Τσακῶνων ἢ Μαρδαίτων, καὶ ἐλάμβανον
στρατιωτικὰ ἀξιώματα. Ἡ τακτικὴ τῶν Ἀ-
πελατῶν συνίστατο ὁμοίως εἰς τὴν ἐνέδραν, ἤ-
τοι τὴν τσάκκα, ὁ χορὸς δὲ αὐτῶν εἰς μόνην
τὴν πυρρίχην. Ἐκ τινος ἀπελατικοῦ ἄσματος
διασωθέντος ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρο-
γεννήτου δηλοῦται ὅτι καὶ τὸ μέτρον τοῦ ἀ-
πελατικοῦ στίχου ἦν αὐτὸ τὸ ἐπιπολάζον ἐν
τῇ δημοτικῇ ἡμῶν ποιήσει, ἤτοι ὁ δεκαπεν-
τασύλλαθος τονικός στίχος. Τὸ σιδηροῦν ρό-
παλον δι' οὗ οἱ Ἀπελάται ἐμάχοντο, τὸ ἀπ'
αὐτῶν ὠνομαζόμενον Ἀπελατίκιον, φέρουσι καὶ
οἱ Τσακῶνες.

Ἄλλ' ὅποιαί αἱ πρὸς τὴν ἐν Βυζαντίῳ κεν-
τρικὴν κυβέρνησιν σχέσεις τῶν Ἑλλήνων τιμα-
ριούχων; Κατὰ τὸν κ. Σάβαν οἱ βυζαντινοὶ
πολλάκις προσπαθήσαντες, οὐδέποτε κατώρθω-
σαν νὰ ὑποτάξωσιν ἐντελῶς τὴν κυρίως Ἑλλάδα
καὶ τὴν Ἀλβανίαν. Μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς
Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὸ τυ

πικόν τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς καταγράφει ἐν ἐπισήμῳ θέσει τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν στρατιωτικῶν γενῶν. Ὁ στρατοπεδάρχης τῶν Μαρδαίτων, ἀντικαταστάς ὕστερον ὑπὸ τοῦ στρατοπεδάρχου τῶν Τσακῶνων, ἐξουσιάζει τὰς φρουρὰς τῶν κάστρων.

Διὰ τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσβολῆς τῶν Σταυροφόρων ἐμάθομεν ὅτι ἡ Λακωνία εἶχεν ἴδιον ἡγεμόνα, Λέοντα τὸν Χυμαρέτον, ἡ Ἀργολίς καὶ Κορινθία τὸν φοβερόν Στρατιώτην Λέοντα τὸν Σγυρόν, ἡ Μεσσηνία καὶ Πυλὶα τὸν Βρανᾶν, τὰ Σκορτὰ τὸν Βουτσαρᾶν, τὸν ἐπιλεγόμενον Δοξαπατρῆν, ἡ Θεσσαλία τὸν Γαβρηλόπουλον, καὶ ἄλλα τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἡπείρου διαμερίσματα ἄλλους τοπάρχας. Οὗτοι δὲν ἦσαν βεβαίως ἐφήμεροι ὑπάλληλοι τοῦ Βυζαντίου, ὠφελήθεντες τῆς περιστάσεως ἵνα οικιοποιηθῶσι τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ παλαιοὶ τιμαριῶχοι κατέχοντες ὡς γονικὰ κτήματα τὰς χώρας, τῶν ὁποίων τὴν κατοχὴν διὰ τῶν ὀπλων διεξεδίκησαν πρὸς τοὺς ξένους ἐπιδρομεῖς.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ προσβέβηκότες μέχρις αὐτῆς τῆς τελικῆς διαλύσεως τοῦ κράτους τὴν παράδοξον ἀρχὴν, ὅτι ἦσαν οἱ ἀναντίρρητοι κληρονόμοι τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας, ἐπίτηδες ἀπεισιώπησαν τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀλβανίαν ἀληθεῖς αὐτῶν σχέσεις· πολλοὶ ὅμως παλαιαὶ ἐνδείξεις συνδυαζόμεναι πρὸς νεώτερα ἐπίσημα γεγονότα χειραγωγοῦσι τὴν ἱστορίαν εἰς ἀνεύρεσιν τῆς πραγματικῆς ἀληθείας.

Καὶ πρῶτον αὐτὰ τὰ περιωθέντα χρονικὰ τῆς Ἡπείρου ῥητῶς λέγουσιν ὅτι μέχρις Ἰουστιανοῦ τοῦ Α΄ ἡ χώρα, ψιλῶ ὀνόματι (μακρόθεν) ἀναγνωρίζουσα τὴν ἐν Βυζαντίῳ κυβέρνησιν, ἔζη ἴδιον αὐτόνομον βίον. Ἡ εἰσβολὴ τῶν Γότθων ἠνάγκασε τοὺς Ἡπειρώτας ἵνα αἰτήσῃσι δι' ἐπισήμου προσβείας τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος· ἔκτοτε, ἐξακολουθεῖ τὸ χρονικόν, ἤρχισεν ἀποστελλόμενος εἰς βασιλικὸς πρωτοσπαθᾶριος, πρὸς ψιλὴν ἀντιπροσωπεῖαν τῆς βυζαντινῆς ἀρχῆς ἐν Ἡπείρῳ. Ἐν τούτοις ὁ αὐτοκράτωρ Καντακουζηνὸς ῥητῶς λέγει τοὺς Ἀλβανούς *ἀβασιλεύτους* καὶ ὑπὸ ἰδίων φυλάρχων κυβερνωμένους.

Ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς ὁμολογεῖ ὅτι τὰ Φραγκικὰ κράτη, εἰς ἃ διηρέθη ἡ Ἑλλάς, ὡς τὸ δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ πριγκιπαῖον τῆς Πελοποννήσου, τὸ μεγακυράτον τῶν Θηβῶν κλπ. δὲν ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῶν κατακτητῶν, διότι ἡ ἴδρυσις τῶν κρατῶν τούτων χρονολογεῖται ἀπ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εἶνε ἀληθές ὅτι ὁ Δουκαγγίος, ἐκλαβὼν ὡς ἀνυπόστατον τὴν μαρτυρίαν τοῦ βυζαντινοῦ χρονογράφου, ἀπέδωκε εἰς τοὺς Σταυροφόρους τὴν ἴδρυσιν τῶν κρατῶν τούτων, ἀλλὰ τὰ ὕστερον

ἀνακαλυφθέντα δύο χρονικὰ τοῦ Μοραίου παραδόξως ἐνισχύουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Γρηγορᾶ λεχθέντα, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐξιστοροῦσιν ὅτι αὐτὸς ὁ πρῶτος Γάλλος κατακτητῆς τῶν Ἀθηνῶν, Γουίδος Δελκρός, βλέπων διεκδικουμένους τοὺς τίτλους τοῦ ὑπὸ τοῦ πριγκιπὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπορεύθη εἰς Παρισίους διὰ νὰ ὑποβάλλῃ τὸ ζήτημα εἰς τὸν βασιλέα ἅγιον Λουδοβίκον, ὅστις, πραγματικῶς βεβαιωθείς ὅτι ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς ἀνήκων εἰς τὰς Ἀθήνας ἐφέρετο ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς διοικητῶν τῆς πόλεως, ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν Δελκρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ τιτλοφορῆται δούξ τῶν Ἀθηνῶν.

Ὡς ἐν Ἡπείρῳ μνημονεῖται ὁ πρωτοσπαθᾶριος, ὡς ἀπλῆ βασιλικὴ σκιά, οὕτω καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἀπαντᾷ ὁ αὐτὸς ἀρχὼν ἀπὸ τῶν εἰκονομαχικῶν ἰδίως χρόνων. Ἡ ἀμάθεια Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἠγγύει τὴν μακρόθεν ἀναγνωρίζουσαν τὸ σκῆπτρόν του χώραν. Ἐκ τῶν ἀσυνκρήτων εἰδήσεων, τὰς ὁποίας συνήγαγε, μαυθάνομεν ὅτι οἱ μὲν Πελοποννήσιοι τιμαριῶχοι ὑπεχρεοῦντο ἵνα προσφέρωσιν εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τακτόν τινα ἀριθμὸν ὀπλιτῶν, αἱ δὲ πολιτεῖαι ὤφειλον νὰ δεχθῶσι τὸν ὑπὸ τοῦ πρωτοσπαθαρίου χειροτονοῦμενον ἀρχοντα· ἀλλ' αἱ ὑποχρεώσεις αὗται πολλάκις ἠθετήθησαν αὐτὸς ὁ Βασίλειος Μακεδὼν ἵνα πείσῃ τοὺς Στραθιώτας καὶ Μαρδαίτας νὰ συμπληρώσωσι τὰ πληρώματα στόλου, προωρισμένου νὰ πλεύσῃ ἐκ Μεθώνης μέχρι Ζακύνθου, καταφεύγει εἰς γελοῖον στρατήγημα. Ἐν ταῖς διασωθεῖσι καταλόγοις διαφόρων ἐκστρατειῶν βλέπομεν τοὺς Μαρδαίτας πολὺ ἰδιοτρόπως ἐκπληροῦντας τὰς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὑποχρεώσεις των. Ἡ ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα διαταχθεῖσα ἡγεμονικὴ δεξιὸς τῆς χήρας μεγάλου τιμαριῶχου τῶν Πατρῶν, τῆς Δανιηλίδος, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ πορφόρα πολλάκις ἐταπεινώθη ἵνα προσοικειωθῇ τοὺς διαβοήτους ἐπὶ πλούτῳ, ἀνδρίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀπειθείᾳ ὑπηκόους. Ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ διαβιβάζων πρὸς τὸν ἐν Μεθῶνι ναυλοχοῦντα ναύαρχον περιεργόν τι στρατήγημα, αὐστηρῶς παραγγέλλει ἵνα μὴ γνωσθῇ τὸ μυστικόν οὔτε ὑπὸ τῶν ἐνοπίων ἀρχόντων, οὔτε ὑπὸ τῶν κοινοτήτων τοῦ λαοῦ.

Αἱ πρὸς τοὺς Πελοποννησίους τιμαριούχους σφοδραὶ διενέξεις τῆς βασιλείας οὔτε ἀπὸ Νικήτα τοῦ Πεντακτίου, οὔτε ἀπὸ τοῦ Πλήθωνος χρονολογοῦνται, ἀλλ' ἀνέρχονται εἰς πολὺ ἀρχαιότερους χρόνους. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἡρακλείου ἢ ἐν Βυζαντίῳ κυβέρνησις ἐπὶ τοσοῦτον ὑπωπτεύετο τὴν πίστιν τῶν Πελοποννησίων τι-

μαριούχων, ὥστε εἰς τὰ χρησμολογικὰ αὐτῆς βιβλία τυχαῖα φυσικὰ σημεῖα, ὡς ἔκλειψις ἡλίου βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ, ἀναγράφονται ὡς διόσημεῖα ἐπιχειμένου μούλτου (ἀνταρσίας) Στραθιωτῶν. Εἶδομεν ὅτι ὁ Εὐόδιος ἱστορεῖ ὅτι αἱ ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος καταλαβόντες τὸν Δίβανον Μαρδαίται ἐκηρύχθησαν ἀσέμως ἀνεξάρτητοι δεσπότες, καὶ ὑπέπεσαν εἰς τὴν ὀργὴν κυβερνήσεως, ἣτις ἐθεώρει τὴν πρὸς τὸν βασιλέα ἀπιστίαν ἴσην πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀποστασίαν. Ἡ ἀμοιβαία ὑποψία ἐξετράπη ἐπὶ τέλους εἰς μῖσος ἐκδηλωθὲν διὰ πολλῶν ὕβρεων καὶ συκοφαντιῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ἀποκαλεῖ τοὺς Πελοποννησίους ἀπογόνους Σθλάβων, καὶ δούλους τῶν Ῥωμαίων· κατὰ ἱστορικούς τινας θρύλλους περιωθέντας παρὰ τοῖς Ἀραβι χρονογράφοις καὶ αὐτὸς ὁ οἶκος τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐσυκοφαντεῖτο ὡς Σθλαβικός. Αὐτὴ ἡ νύμφη τοῦ αὐτοκράτορος, Θεοφανῶ ἡ Σπαρτιατίς, ἐξυθρίζουσα τοὺς βυζαντινοὺς ὑπουργοὺς ἀπεκάλει αὐτοὺς Σκύθας. Ἀθηναῖοι καὶ Πελοποννήσιοι ἐπισκεπτόμενοι τὸ Βυζάντιον τοσοῦτον ὑπεβλέποντο, ὥστε ὁ Ψελλὸς, θελήσας νὰ συστήσῃ εἰς συνάδελφον ὑπουργὸν ὑπόθεσιν τινα Ἀθηναίων οἰκογενειακῶν φίλων, δικαιολογεῖ τὴν συστατικὴν διὰ τῶν φράσεων «μὴ θαυμάσης, ὅτι φίλος Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καθέστηκα». Ἀφοῦ δὲ τὸν παρακαλεῖ ἵνα ἐξομαλύνῃ τὴν ὑπόθεσιν «χάριν αὐτῆς τῆς σκιάς τοῦ Κίμωνος καὶ Μιλτιάδου», προσθέτει, ὅτι ἂν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐνδόξων προγόνων δὲν ἀρκοῦσιν ἵνα τὸν ἐξευμενίσωσιν, ἐξαιτεῖται τὴν ἐξομαλυσίν τῆς διαφορᾶς, ὡς ἰδίαν προσωπικὴν χάριν. Ὁ μίαν μετὰ τὸν Ψελλὸν ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Τσέτσης δυσφορεῖ ὅτι ἐπισκέπτονται τὸ Βυζάντιον τοσοῦτοι Χῖοι, Ῥόδιοι καὶ Κρήτες, οὓς μετὰ τῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ἀναθεματίζει ὡς βδελυροὺς ἀνθρώπους. Τὸ κατὰ τῶν Ἑλλαδικῶν μῖσος ἐπὶ τοσοῦτον ἐκορυφώθη, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ δυστυχὴς Ἀχιλλεὺς ἀποκαλεῖται αἰμοδόρος καὶ κακοῦργος Σκύθης, οἱ δὲ Μυρμιδόνες καὶ οἱ Ἕλληνες παρουσιάζονται ὡς ἀπόγονοι τῶν Οὐνων, Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Τὴν ἀληθῆ ἀφορμὴν τοῦ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων μίσους τῆς ἐν Βυζαντίῳ αὐτῆς ἀποκαλύπτει περίεργον ἔγγραφον συντεταγμένον ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Μετοχίτου, τοῦ γνωστοῦ ὑπουργοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Β'. Τὸ ἔγγραφο δὲν ἐγράφη βεβαίως διὰ νὰ δημοσιευθῇ, διότι εἶνε μυστικὴ πρὸς τὸν Θεὸν δέησις τοῦ ὑπουργοῦ ἐν μέσῳ τῶν φοβερῶν κινδύνων οὓς διήρχετο τότε τὸ κράτος· ἐπειδὴ ὅμως διεσώθη, δημοσιεύεται ὡς ἀξιόλογον ἱστορικὸν μνημεῖον. Ἐν τῇ δεήσει ταύτῃ ὁ Μετοχίτης ἰκετεύει τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν ἵνα ἐξαφανίσῃ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς καὶ κρημίσῃ εἰς

τοῦ βαθυτάτους τοῦ Ταρτάρου κευθμῶνας τοὺς Ἕλληνας καὶ Ἀλβανούς, οἵτινες καὶ τὸ κράτος καὶ τὴν πίστιν πολεμοῦσιν, ἔτοιμοι ἵνα συμμαχήσωσι πρὸς πάντα ἐχθρὸν τῶν ἐν Βυζαντίῳ ὁμοεθρῶν· αὐτοὶ οἱ πανάθλιοι καὶ τρίδουλοι τῶν Ῥωμαίων εἶνε ἡ μόνη αἰτία τῆς ἐπιχειμένης τελικῆς καταστροφῆς!

Τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος κορυφοῦται ἐπὶ Μανουὴλ Β', καὶ βδελυραὶ πλάσσονται ὕβρεις καὶ συκοφαντίαι κατὰ τῶν Πελοποννησίων ἐνοσούντων ν' ἀποδιώξωσι τῆς χερσονήσου καὶ τοὺς τελευταίους Βυζαντινοὺς, ἐκ μέρους τῶν Βυζαντινῶν, διεκδικούντων τὴν κατοχὴν ὅλης τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ τῷ ἀληθῶς γελοίῳ τίτλῳ, ὅτι ἦσαν οἱ κληρονόμοι τῶν Ῥωμαίων. Εἶνε γνωστὸν τὸ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον ὑπόμνημα τοῦ Σπαρτιατοῦ Πλήθωνος καὶ ἡ πρότασις τοῦ τιμαριούχου φιλοσόφου περὶ διανομῆς τῆς Πελοποννήσου εἰς τέσσαρας τιμαριωτικὰς κλάσεις, ὡς καὶ ὁ περίφημος περὶ τοῦ ἀνοθεύτου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀφορισμὸς· ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ χωρίζονται οἱ Βυζαντινοὶ τῶν κυρίως Ἑλλήνων, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Βυζαντινὸν θεωρεῖται ὡς Δωρικὴ ἀποικία. Εἰς τῶν γραμματέων τοῦ Μανουὴλ Β' ἐξεσφενδόνισε νέαν καὶ δριμυτέραν κατὰ τῶν Πελοποννησίων σάτυραν· μὴ δυνάμενος ὅμως ν' ἀνατρέψῃ τοὺς περὶ γνησιότητος τῆς καταγωγῆς τῶν Πελοποννησίων λόγους τοῦ Πλήθωνος, ἀποκαλεῖ αὐτοὺς βδελυροὺς, ἀγροίκους καὶ αἰμοδόρους, σφάζοντας ἰδίᾳ χειρὶ τὰς ἰδίας γυναῖκας καὶ τέκνα ἐν τοῖς διαβολικοῖς αὐτῶν συμποσίοις, καὶ ἀφίνοντας τὰ πτώματα ἄταφα πρὸς ἀπλὴν τέρψιν. Ἐτερος σάτυρογράφος, ὁ Μάζαρις, συντάξας νεκρικὸν διάλογον κατὰ μίμησιν τοῦ Λουκιανοῦ, διεκωμώδησεν ὀνομαστὶ τοὺς πρωτεύοντας τῶν τιμαριούχων.

Ἄλλ' εἰς τὰς κωμικοτραγικὰς ταύτας συζητήσεις ἔθετο τέρμα ὁ τουρκικὸς χεῖμαρρος. Ἐν τῇ προβλεπομένῃ προσεχεῖ καταστροφῇ, ὁ καρδινάλιος Βησσαρίων διηύθυνεν ἐκ Ῥώμης πρὸς τὸν δεσπότην τῆς Σπάρτης, Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, τὸν μετ' οὐ πολὺ τελευταῖον τοῦ Βυζαντίου αὐτοκράτορα, σπουδαῖον ὑπόμνημα δι' οὗ τὸν ἐξορκίζει ὅπως ἀναλάβῃ σπουδαίως τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ· πρὸς τοῦτο θεωρεῖ συντελεστικὰ ὁ φιλόπατρις Ἕλληνας τὰ ἐξῆς: α) τὴν κατάργησιν τοῦ βυζαντινισμοῦ μετὰ τῶν παρεπομένων αὐτῷ Ῥωμαϊκῶν παραδόσεων, καὶ τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ τοῦ περιωρισμένου Σπαρτιατικοῦ πολιτεύματος, ὡς τῆς μόνης ἑλληνικῆς νομοθεσίας· β) τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀφαιρεθέντων ἐκ τοῦ Πελοποννησιακοῦ λαοῦ ὅπλων, καὶ τὴν σύντονον στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τῆς χώρας, συγχρόνως δὲ τὴν γενναίαν ὑποστήριξιν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴν ἐκ Δύσεως ἀνάκλησιν

τῶν σοφῶν Ἑλλήνων, οἵτινες μὴ εὐρίσκοντες σταδίον ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι πλανῶνται τῆδε κάκεισε ἐκπαιδεύοντες τοὺς ξένους· «εἶνε αἰσχρὸν, ἐπιλέγει, νὰ διατελῇ ἐν ταιαύτῃ ἀμαθία τὸ ἡμέτερον γένος, καὶ νὰ προπηλακίζωμεθα ὑπὸ τῶν ξένων, οἵτινες ἀδρῶς ἠγόρασαν τὰ ἡμέτερα φῶτα· γ') τὴν κήρυξιν τῆς Πελοποννήσου ἀσύλου ἱεροῦ εἰς πάντας τοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων διωκομένους ὁμοεθνεῖς καὶ ἀλλοεθνεῖς, καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῶν δυνάμεων καὶ πύρων τῆς χώρας εἰς καταρτισμὸν ναυτικοῦ, τὸ ὅποσον ἐνούμενον μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν στόλων εὐχερῶς θὰ καταστρέψῃ τὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες οὕτως ἀποβάλλοντες τὸ νεῦρον τῆς δυνάμεώς τωσ θέλουσιν ἐκλίπει· «οὕτω δέ, ἐπιλέγει ὁ Βησσαρίων, βαθμηδὸν ἀνακτῶν καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας θὰ ἐγκαταλείψῃς μνήμην καὶ ἔργον ἀθάνατον».

Δυστυχῶς ὅμως ἐπέπρωτο τὸ Βυζάντιον νὰ ἀποθάνῃ ὡς ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας ἔζησεν· εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸς τοὺς Κωνσταντινουπολίτας προσλαλιᾷ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος διστάζει ἂν πρέπη ν' ἀποκαλέσῃ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ Ῥωμαίους ἢ Ἑλληνας. Οἱ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην διασπαρόντες Στραθιωταὶ ἀπέδειξαν ὅτι τὸ ἔθνος ἔσωζεν ἔτι ἀρκούσας ζωτικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας παραδόξως περιφερόνησαν οἱ βασιλεῖς του, ἐξετίμησαν ὅμως καὶ ἐθαύμασαν οἱ ξένοι.

Εἶνε ἀξιοπαρατήρητον ὅτι οὐδεὶς τῶν φυγάδων λογίων ἢ πολεμιστῶν Ἑλλήνων προσέλαβέ ποτε τὸ ὄνομα Βυζαντινός ἢ Ῥωμνηός, ἀλλ' ἀπαξάπαντες ὑπερηφάνως διεκήρυζαν ὅτι ἦσαν ἀληθεῖς Ἕλληνες, καὶ οὐδὲν πλέον. Ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλλάδος οἱ Στραθιωταὶ ὀρμῶσιν εἰς τὰς μάχας, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως ἀτιμασθὲν ὄνομα ἀνυψοῦται οὐ μόνον διὰ τῆς λόγῃς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς Στραθιωτικῆς γραφίδος. Τύπος γενναίου πολεμιστοῦ καὶ διαπρεποῦς λογίου παρίσταται ὁ Στραθιωτῆς Ἰάκωβος Διασωρῖνος, τιτλοφορούμενος «πάλαι ποτὲ εὐτυχῆς κύριος τῆς Δωρίδος». Οἱ παλαιογράφοι γινώσκουσι τὸν δεξιὸν αὐτοῦ καλλιγράφον καὶ σωτῆρα πολλῶν ἀρχαίων κωδίκων· σήμερον δὲ γινώσκεται ὅτι ὁ Διασωρῖνος μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχερείας χειριζόμενος τὸ δόρυ ὡς καὶ τὸν κάλαμον, ὑπῆρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς ἱλαρχος τοῦ ἰππικοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε'. Ἀκούσας τὸν Ἰλλυριὸν Φράγκοβιτζ ὑβρίσαντα τὴν Ἑλλάδα, ὁ Διασωρῖνος ἐδημοσίευσεν ἐν ἰδίῳ τεύχει (1558) δριμυτάτην σάτυραν κατὰ τοῦ ὑβριστοῦ καὶ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, καὶ ἐξυμῶν τὰ πρὸς τὸν πολιτισμὸν δικαιώματα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐπιλέγει ὅτι ἡ Εὐρώπη θὰ κατεδικάζετο ὡς ἀχάριστος ἂν παρεγνώριζεν ὅ,τι ὀφείλει εἰς τὴν Ἑλλάδα «τὴν κλεινὴν ταύτην μητέρα πάσης

σοφίας καὶ ἡμερώσεως». Καὶ δὲν ἦτο ἀπλῆ κομπορημοσύνη τῶν ἑλληνικῶν στρατοπέδων ἢ δόξα ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ γεγονός ὁμολογούμενον ὑπὸ τῶν διασημοτέρων ἀντιπροσώπων τῆς γερμανικῆς διανοίας τοῦ τότε καιροῦ, ὡς τοῦ Μελάγγχθωνος καὶ τοῦ Καμεραρίου. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐπιστέλλων ἐκ Λειψίας πρὸς τὸν διαληφθέντα Στραθιωτὴν ἔγραφεν «ἦν δ' ἄρα ἐμοὶ παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὑμετέρων ἐπιστολῶν πρόχειρον τῇ μνήμῃ τὸ περὶ τῶν Ἀθηνῶν χρῆσθέν ποτε «ἀσκὸς βαπτίζῃ, δυνάει γε μὴν οὐ θέμις ἐστίν», ἐγὼ γὰρ ἐκδέχομαι τοῦτο, ὡς περὶ ἀπαντος τοῦ ἔθνους προνεχθέν».

Τὰ ἐν τῇ ξένῃ ἀνδραγαθήματα τῶν Στραθιωτῶν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον φημιζόμενα ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι, ἠλέκτριζον τὰς καρδίας καὶ ἠνώρθουν τὸ φρόνημα. Ἕλληνες στιχουργοὶ ἐξέκρουον τὰ Στραθιωτικὰ τρόπαια «διὰ νὰ τ' ἀκούσῃ ἡ Ἀνατολὴ καὶ ὅλος ὁ Λεβάντες». Αὐτὴ ἢ δημοτικὴ ποίησις ψάλλει ἔτι τοὺς ἐν Κύπρῳ καὶ Ναυπάκτῳ ἀγῶνας τῶν Στραθιωτῶν. Ἐκ τῶν διηγήσεων τούτων Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ ἠντλησαν θάρρος καὶ ἐνθουσιασμὸν, καὶ ἔπαυσαν ἐκλαμβάνοντες τὸν Τούρκον ὡς θηρίον δυσκαταγώνιστον· πάντες ἀνέμενον τὴν ἐξ Εὐρώπης ἐπάνοδον τῶν ἀγγέλων καὶ προμάχων τούτων τῆς ἐλευθερίας· ἀδημονοῦντες ἐπὶ τῇ βραδύτητι τῆς ἐπιστροφῆς τῶν, γράφουσιν ἀναφορὰς πρὸς τὸν Πάπαν, δι' ὧν ζητοῦσι τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀδελφῶν, ἐπὶ τῇ βεβαιώσει καὶ αὐτῆς τῆς ἐξωμοσίας τοῦ πατρίου θρησκευματος¹. Ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τῆς ἐπικειμένης ἐπανόδου τῶν Στραθιωτῶν οἱ μᾶλλον ἀνυπόμονοι ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ πρῶτοι ἐνεκαίνισαν τὸ μέγρι τοῦ 1821 παραταθὲν αἵματηρὸν δρᾶμα τῶν ἑλληνικῶν ἐπαναστάσεων.

Ἄλλ' ἡ μισθοφορία καταστᾶσα τὸ μόνον βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα τῶν φυγάδων τούτων, σὺν τῷ χρόνῳ κατέπνιξε πᾶν αἶσθημα φιλοπατρίας, καὶ οἱ Στραθιωταὶ ἐν Ἰταλίᾳ λαθόντες τιμὰς καὶ γαίας μετὰ τῆς γλώσσης ἀπέ-

1. Ἀφελῶς ἐξεικονίζει τὰ τότε ἐν Ἑλλάδι αἰσθηματα ἢ ἐξῆς ἀναφορὰ πρὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον ΙΙ' (1581): «Νὰ ἀναγκάσῃς τὸν καθολικὸν βῆγαν κύριον Φίλιππον νὰ μᾶς στείλῃ βοήθειαν ἀπὸ τὸ γένος ἡμῶν Ῥωμαίους καὶ Ἀρβανίτας, καὶ ἡμεῖς θέλομε σηκώσῃς φλάμπουρο, καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Παναγιότητάς σου θέλομε πάρει ὅλην τὴν Ἀρβανητίαν καὶ τὸν Μοραΐα, ἐπειδὴ εἴμεσθε πλῆθος Ῥωμαῖοι καὶ Ἀρβανίταις... Καὶ ἂν αὐτὸ ἡ Μακαριότης σου κάμῃ καὶ ἐλευθερωθῶμεν, ἀπὸ τώρα καὶ ἔμπροσθεν ἵποτασόμεσθαι τῇ ἀγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης. Μόνον ἡ Παναγιότητά σου νὰ μᾶς κάμῃς τὴν χάριν, ὅτι οἱ ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, ἐπισκόποι, καὶ πατριάρχαι, καὶ ἄλλοι τοῦ ἱεροῦ τάγματος ὁμοίως, νὰ ἱερούργουνε καὶ νὰ λειτουργοῦνε κατὰ τὴν τάξιν ἡμῶν, ἔστωντας τὸ πλῆθος καὶ ὁ λαὸς ἔνε Ῥωμαῖοι, καὶ δὲν ἤξεύρουνε τὴν γλῶσσαν τὴν Φράγκικην».

βαλον και την ανάμνησιν των γονικῶν τιμα-
ρίων. Ἄμα δ' ὁ Στραθιώτης ἐλησμονήθη και
ἐν αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ, ἀνεφάνησαν ἐν Ἑλλάδι
ὁ ἀρματωλὸς και ὁ λεβέντης, οἵτινες ἐπὶ τῇ
αὐτῇ βάσει διοργανώσαντες τὸ ἔθνος, ἀνέδειξαν
αὐτὸ κατὰ ξηρὰν τε και θάλασσαν ἀντάξιον
τῆς ἐλευθερίας.

Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ περὶ τιμαριωτισμοῦ με-
λέτη τοῦ κ. Σάθα, ἐν προσεχεῖ δὲ φύλλῳ τῆς
«Ἐστίας» θέλει ἀναλυθῆ και ἡ περὶ τῆς διορ-
γάνσεως τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων ἐν τῇ αὐ-
τῇ μεσαιωνικῇ περιόδῳ. K.

ΕΥΓΕΝΙΑ ΓΡΑΝΔΕ

Μυθιστορία Ὀνωρίου Βαλζάκ. — Μετάφρ. Ἀγγέλου Βλάχου.]

Συνίτια ἐκ σελ. 166.

Ἐνῶ ταῦτα συνέβαινον ἐν Σωμύρῃ, ὁ Κάρο-
λος ἐπλούτει ἐν Ἰνδίας.

Ἡ μικρὰ ἐμπορικὴ του προμήθεια εἶχε πω-
ληθῆ ἐξαιρέτα ἐν ἀρχῇ, εἰσέπραξε δ' ἐκ τῆς
πωλήσεως ἐξ χιλιάδας ταλλήρων. Ὑπερβὰς τὸν
τροπικόν, πολλὰς αὐτοῦ ἀπώλεσε προλήψεις.
Παρετήρησεν, ὅτι τὸ κάλλιστον μέσον πλουτι-
σμοῦ ἐν ταῖς χώραις τῶν τροπικῶν, ὡς και ἐν
Εὐρώπῃ, ἦτο ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀγοραπωλησία.
Μετέβη ἐπομένως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς
και ἤσκησε τὴν σωματεμπορίαν, ἐνεργῶν συγ-
χρόνως και τὸ ἐμπόριον ἀντικειμένων δυναμέ-
νων ν' ἀνταλλαχθῶσιν ἐπικερδῶς εἰς ὅσας ἀγο-
ρὰς τὸν ὠδήγουν τὰ συμφέροντά του. Κατὰ
τὰς ἐνεργείας του ἀνέπτυξε δραστηριότητα ἀ-
σχολοῦσαν πάσας αὐτοῦ τὰς στιγμάς. Οὐδὲν
ἄλλο διελογίζετο κ' ἐπόθει ἢ πῶς ν' ἀναφανῆ
πάλιν ἐν Παρισίοις ἐν πάσῃ τῇ λαμπρότητι
μεγάλῃς περιουσίας, και ν' ἀνακτῆσθαι θέσιν ἔτι
μεῖζονας περιωπῆς ἢ ἐκείνην ὅθεν εἶχεν ἐκπέ-
σει. Φερόμενος δὲ διὰ μέσου ἀνθρώπων και χω-
ρῶν και τὰ ἀντίθετα αὐτῶν ἔθιμα σπουδάζων,
μετέβαλε βαθμηδὸν τὰς ἰδέας του και ἐγένετο
σκεπτικὸς. Αἱ περὶ δικαίου και ἀδίκου γνώσεις
του συνεκλονίσθησαν και διαταράχθησαν, ὅτε
παρετήρησεν ὅτι τὸ ἐν τινι χώρα ὡς ἐγκλημα
θεωρούμενον ὑπελαμβάνετο ἀλλαγῶν ὡς ἀρετῆ.
Ὁ ἀδιάκοπος πρὸς συμφέροντα συγχρωτισμὸς
του ἐψύχρανε, συνέσειλε και ἀπεξήρανε τὴν καρ-
δίαν του. Τὸ αἷμα τῶν Γρανδὲ ἀνεφάνη οὕτω
οἷον εἶχε προορισθῆ, και ὁ Κάρολος ἐγένετο
τραχὺς και πλεονέκτης. Ἐπώλησε Σίνας, μαύ-
ρους, χελιδῶν φλωεὰς, παιδιὰ, καλλιτέχνας,
και ἤσκησε μεγαλωστὴ τὴν τοκογλυφίαν. Συν-
ειθίσας νὰ ὑποκλέπτῃ διὰ δόλου τὰ τελωνι-
ακὰ δικαιώματα, κατέστη ὀλιγώτερον εὐσυνεί-
δητος ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου.
Μετέβαινε τότε εἰς ἄγιον Θωμᾶν τῶν Ἀντιλ-

λῶν, ὅπως ἀγοράσῃ ἀντὶ εὐτελοῦς τιμῆς ἐμ-
πορεύματα κλοπιμαῖα ἐκ πειρατείας και μετέ-
φερον αὐτὰ εἰς τὰς ἀγορὰς ἐνθα ἐσπάζον.

Και κατὰ μὲν τὸν πρῶτον αὐτοῦ πλοῦν συ-
νώδευσε αὐτὸν ἡ εὐγενὴς και παρθενικὴ μορφή
τῆς Εὐγενίας, ὡς ἡ εἰκὼν ἐκείνη τῆς Πανα-
γίας, ἣν ἀναρτῶσιν ἐν τοῖς πλοίοις αὐτῶν οἱ
Ἴσπανοὶ ναῦται· ἀπέδωκε δὲ ὁ Κάρολος τὰς
πρώτας αὐτοῦ ἐπιτυχίας εἰς τὴν μαγικὴν ἐπι-
δρασιν τῶν εὐχῶν και τῶν ἱκεσιῶν τῆς νεάνι-
δος. Βραδύτερον ὅμως αἱ αἰθιοπίδες, αἱ μιγά-
δες και αἱ λευκαί, αἱ κιτρινωπαὶ και αἱ ἀρά-
βιαι ὀρχηστρίδες, τὰ παντοδαπὰ αὐτοῦ ὄργια
και αἱ πανταχοῦ τῆς γῆς περιπέτειαί του ἐξή-
λειψαν ἐντελῶς τὴν μνήμην τῆς ἐξαδέλφης του,
τῆς Σωμύρης, τῆς οἰκίας, τοῦ σκάμνου, και αὐ-
τοῦ ἔτι τοῦ ἐν τῷ διαδρόμῳ ληφθέντος φιλή-
ματος. Ἐνθυμεῖτο μόνον τὸ κηπάριον, ὅπερ πε-
ριέβαλλον τοῖχοι γηραιοί, διότι ἐκεῖθεν εἶχεν
ἀρχίσει ἡ τυχοδιωκτικὴ του μοῖρα· ἀλλ' ἀπῆρ-
νεῖτο τὴν οἰκογένειάν του, και τὸν θεῖόν του
θεώρει ὡς ἀνθρωπὸν ἐν κακίᾳ γηράσαντα, ὅστις
εἶχε φάγει τὰ πολυτιμὰ του κοσμήματα. Ἡ
Εὐγενία οὔτε τὸν νοῦν οὔτε τὴν καρδίαν του
κατεῖχε πλέον, μετεῖχε δὲ μόνον τῶν ἐμπορι-
κῶν του ἐπιχειρήσεων, ὡς πιστωτῆς ἐξ χιλιά-
δων φράγκων.

Ἡ διαγωγὴ και αἱ ἰδέαι αὐταὶ ἐξηγοῦσι τὴν
σιωπὴν τοῦ Καρόλου Γρανδὲ. Ἐν ταῖς Ἰνδίας,
ἐν Ἀγίῳ Θωμᾶ, κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρι-
κῆς, ἐν Λισσαβῶνι και ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ,
ὁ κερδοσκοπὸς εἶχε λάβει τὸ ψευδώνυμον Σέ-
φερδ, ἵνα μὴ ἐκθέσῃ τὸ ὄνομά του. Ὁ Κάρολος
Σέφερδ ἠδύνατο ἀκινδύνως νὰ φανῆ πανταχοῦ
ἀκάματος, τολμηρὸς, ἀπληστος, ὡς ἀνθρωπὸς
ὅστις, ἀπόφασιν ἔχων νὰ πλουτήσῃ διὰ παν-
τὸς τρόπου, σπεύδει νὰ ἐξοφλήσῃ πρὸς τὴν ἀ-
τιμίαν, ἵνα μείνῃ τίμιος κατὰ τὸν ὑπόλοιπον
βίον του. Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο ἡ τύχη του
ὑπῆρξε ταχεῖα και λαμπρά.

Οὕτω δὲ ἐν ἔτει 1827 ἐπανήρχετο εἰς Βορ-
δῶ, ἐπὶ τῆς Μαρίας-Καρολίνας, ὠραίου πά-
ρωνος, ἀνήκοντος εἰς βασιλόφρονα ἐμπορικὸν οἴ-
κον. Ἐφερε δὲ περιουσίαν ἐνὸς ἑκατομμυρίου
και ἐνεκακοσίων χιλιάδων φράγκων, περιεχομέ-
νων ἐντὸς τριῶν πύθων μεστῶν χρυσοκόνας, ἐξ
ἧς ὑπελόγιζε νὰ κερδήσῃ ἐπτά μέχρις ὀκτῶ
τοῖς ἑκατόν, νομισματοκοπῶν αὐτὴν ἐν Παρι-
σίῳ. Ἐπὶ τοῦ πάρωνος αὐτοῦ ἔπλεεν ἐπίσης
γέρον εὐπατρίδης, αὐλικὸς τῆς Α. Μ. τοῦ
βασιλέως Καρόλου τοῦ Γ', ὁ κύριος Δωβριῶν,
ὅστις ἀνοήτως πράττων, εἶχε νυμφευθῆ γυ-
ναϊκὰ τινὰ τοῦ συρμού, και οὕτινος ἡ περιου-
σία ἔκειτο εἰς τὰς Ἀντίλλας. Ὅπως θεραπεύσῃ
δὲ τὰς σπατάλας τῆς κυρίας Δωβριῶν εἶχε με-
ταβῆ νὰ πωλήσῃ τὰ κτήματά του.

Ὁ κύριος και ἡ κυρία Δωβριῶν, ἐκ τῆς οἰ-